

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ

ԱՆԱ ԿԱՐԵՆԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏՅԱՆ

ՄԱՐԴՈՒՆ ՕՐԳԱՆՆԵՐ ԵՎ (ԿԱՍ) ՀՅՈՒՍՎԱԾՔՆԵՐ

ՓՈԽՊԱՏՎԱՍԵԼՈՒ ՔՐԵԱԿԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԻՄԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ԺԲ.00.05 – «Քրեական իրավունք, կրիմինալոգիա, քրեակատարողական իրավունք»
մասնագիտությամբ իրավաբանական գիտությունների թեկնածովի գիտական
աստիճանի հայցման ատենախոսության

ՍԵՂՄԱ ԳԻՐ

Երևան - 2012

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

АННА КАРЕНОВНА ВАРДАПЕΤЯН

УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ
ТРАНСПЛАНТАЦИИ ОРГАНОВ И (ИЛИ) ТКАНЕЙ
ЧЕЛОВЕКУ

АВТОРЕФЕРАТ

Диссертации на соискание ученой степени кандидата
юридических наук по специальности 12.00.05- “Уголовное право,
криминалигия, уголовно-исполнительное право”

ЕРЕВАН - 2012

Ասենախոսության թեման հաստատվել է Երևանի պետական համալսարանում

Գիտական դեկան՝

իրավաբանական գիտությունների
թեկնածու, դոցենտ Ա.Ռ. Մարգարյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

իրավաբանական գիտությունների
դոկտոր Ա.Կ. Եսայան

իրավաբանական գիտությունների
թեկնածու Ա.Պ. Ղուկասյան

Առաջատար կազմակերպություն՝ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիր

Ասենախոսության պաշտպանությունը տեղի է ունենալու 2012թ.հոկտեմբերի 5-ին
14⁰⁰-ին Երևանի պետական համալսարանում գործող ԲՈՀ-ի իրավաբանության 001
մասնագիտական խորհրդի նիստում (0025, ք. Երևան, Ալեք Մանուկյան 1):

Ասենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Երևանի պետական համալսարանի
գրադարանի գիտաշխատողների ընթերցարահում:

Սեղմագիրն առաքվել է 2012թ. սեպտեմբերի 5-ին:

Մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար,
իրավ. գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Ա.Գ. Վաղարշյան

Тема диссертации утверждена в Ереванском государственном университете

Научный руководитель:

кандидат юридических наук,
доцент А.Р. Маргарян

Официальные оппоненты:

доктор юридических
наук А.Կ. Есаян
кандидат юридических
наук, А.Պ. Гукасян

Ведущая организация: Образовательный комплекс Полиции РА

Заштита состоится 5-ого октября 2012 г., в 14⁰⁰ часов на заседании специали-
зированного совета ВАК-а 001 по юриспруденции при Ереванском государственном
университете (0025, г. Ереван, ул. Алекса Манукяна 1).

С диссертацией можно ознакомится в читальном зале научных работников
библиотеки ЕГУ.

Автореферат разослан 5-ого сентября 2012 г.

Ученный секретарь специализированного совета,
кандидат юридических наук, доцент

Ա.Գ. Վագարշյան

author's suggestion is to criminalize aiding to the breaking rules of taking and (or) transplantation of human organs and (or) tissues.

Based on mentioned clarification and criminalization, the author tries to clarify also the subjects of mentioned acts.

Particularly, the subjects of breaking rules of taking organs and (or) tissues are persons with high or secondary medical education and, according to contract, work in licensed medical centers. In another words, subject of mentioned crime is special subject.

While the subject of aiding to breaking rules of taking and (or) transplantation of human organs and (or) tissues, is the sane person, who is sixteen or over. In another words, the subject of mentioned crime is general subject.

The cases, when organ and (or) tissues are taken or transplanted not by the special subject, must be qualified by Article 280 of RA Criminal Code, as a medical practice by a person, who doesn't have special permission (license).

The author suggests to find contractual basics for transplantation of human organs and (or) tissues and blood transfusion.

Particularly, the author's suggestion is to pay the donor a compensation for inconvenience connected to donation of organ and (or) tissues or blood transfusion. The author specifies, that the compensation doesn't suppose payment for organ and (or) tissue and (or) blood, the only aim is the compensation for the inconvenience caused.

The suggests to regulate the issues of donation of bone marrow, transplantation of embryos and (or) their organs and (or) tissues. On the basis of mentioned regulation the author emphasize the necessity of criminalization of breaking rules of blood transfusion, embryos' and bone marrow transplantation, which lead to causing grievous bodily harm or moderate damage to health by negligence.

The author suggests to criminalize the abortion with the aim of using embryo and (or) its' organs and (or) tissues. The only exception from this rule is the case, when abortion and use of embryo and (or) its' organs and (or) tissues is taking place with the aim of saving the parents or their child's life or recover their health.

Concluding her research, the author suggests to unify the terminology of Criminal Code of RA and the special acts, connected to transplantation of organs and (or) tissues.

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹՅԱԳԻՐԸ

ԱՏԵՆԱԽՈԽՈՒԹՅԱՆ ԹԵՍԱՅԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ. «Օրգանների բռաֆիքինգի և փոխառատվաստման նպատակով կատարվող գրուաշրջության վերաբերյալ» ստամբուլյան հոչակագրի համաձայն՝ օրգանների ապօրինի առևտուրը, որը տասնյակ տարիներ քննադատվում է միջազգային տարրեր կազմակերպությունների, այդ թվում՝ Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության կողմից, վերջին ժամանակներում հատկապես տարածում է ստացել՝ վերածվելով համաշխարհային հիմնախնդրի: Ստամբուլյան հոչակագրում նշվում է, որ օրգանների ապօրինի առևտուրի, ինչպես նաև օրգանների բռաֆիքինգի և փոխառատվաստման նպատակով կատարվող գրուաշրջության ծավալների ընդլայնման պատճառը համաշխարհային համացանցի միջոցով հաղորդակցվելու դյուրինությունն է, ինչպես նաև հարուստ երկրների հիվանդների կողմից դրսորվող՝ փոխառատվաստման նպատակով ճանապարհորդելու և օրգան գնելու պատրաստակամությունը:

Ստամբուլյան հոչակագրի համաձայն՝ օրգանների բռաֆիքինգը կենդանի կամ մահացած անձանց կամ նրանց օրգանները հավաքագրելն է, տեղափոխելը, փոխանցելը, բարցնելը կամ ստանալը՝ սպառնալիքի կամ բռնության կամ հարկադրանքի այլ ձևերով, առևտնագման, խարեւության կամ վստահությունը չարաշահելու, իշխանությունը կամ վիճակի խոցելիությունն օգտագործելու կամ երրորդ անձին գումար կամ հավանական դրույթին վերահսկելու իրավունք տալու կամ դրանք ստանալու միջոցով՝ փոխառատվաստման համար օրգաններ վերցնելու ձևով դրույթին շահագործելու նպատակով: Օրգանների ապօրինի առևտուրն այնպիսի քաղաքականություն կամ գործունեություն է, որի շրջանակներում օրգանը դիտվում է որպես ապրանք, որը կարող է գնվել կամ վաճառվել կամ օգտագործվել նյութական օգուտ ստանալու համար: Փոխառատվաստման նպատակով կատարվող ճանապարհորդությունը օրգանների, դրույթների, ռեցիզիտների կամ փոխառատվաստում իրականացնող մասնագետների տեղափոխումն է տարրեր պետությունների սահմաններով, որն իրականացվում է փոխառատվաստում կատարելու նպատակով: Փոխառատվաստման նպատակով կատարվող ճանապարհորդությունը վերաճում է փոխառատվաստման նպատակով կատարվող գրուաշրջության այն դեպքում, եթե փոխառատվակած է լինում օրգանների բռաֆիքինգի և (կամ) օրգանների ապօրինի առևտուրի հետ, կամ այն դեպքում, եթե արտասահմանից ժամանած հիվանդին փոխառատվաստում իրականացնելու համար նախատեսված ռեսուրսները (օրգանները, մասնագետները, փոխառատվաստում իրականացնող կենտրոնները) խարիսում են տվյալ պետության՝ իր քաղաքացիներին փոխառատվաստման հետ կապված ծառայություններ մատուցելու հնարավորությունը:

Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության քարտուղարության «Մարդու օրգանների և հյուսվածքների փոխառատվաստման վերաբերյալ» գեկույցի համաձայն՝ արտասահմանից հիվանդներին իրենց մոտ հրավիրելու համար փոխառատվաստում իրականացնող կենտրոնները որոշ պետություններում բացահայտ կերպով օգտագործում են համաշխարհային համացանցը, ինչպես նաև տեղեկատվության տարածման այլ միջոցները:

Նշված հանգամանքի հիման վրա՝ Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության քարտուղարությունը եզրակացրել է, որ առևտրային նպատակներով քիչների, հյուսվածքների, օրգանների ապօրինի վաճառքը, ինչպես նաև առևտնագված կամ խարեւության միջոցով այլ պետություն տեղափոխված և բռնությամբ որպես «դրույթ» հանդես եկող անձանց օգտագործմամբ իրականացվող օրգանների առևտուրը շարունակում է լուրջ խնդիր մնալ:

Օրգանների ապօրինի առևտրի, օրգանների թրաֆիքնագի, ինչպես նաև փոխառավատվաստման նպատակով կատարվող զբոսաշրջության հիմնախնդիրների արդիականությունը հիմնավորվում է նաև Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության տվյալներով¹, որոնց համաձայն՝ միայն 2007 թվականի ընթացքում կատարված փոխառավատվաստումների 10%-ի ռեցիսինու հանդիսացել են օրգաններ գնելու համար զարգացած երկրներից աղքատ երկրներ եկած հիվանդները։ Նշված կազմակերպության տվյալներով՝ յուրաքանչյուր տարի օրգանների ապօրինի առևտրի, օրգանների թրաֆիքնագի, ինչպես նաև փոխառավատվաստման նպատակով կատարվող զբոսաշրջության շրջանակներում բնությամբ կամ «դոնորների» ֆինանսական վիճակի խոցելիության օգտագործմամբ վերցվում է մոտ 15.000 երիկամ։

Հայաստանի Հանրապետությունում օրգանների ապօրինի առևտրի, օրգանների թրաֆիքնագի, ինչպես նաև մարդուն ապօրինաբար օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառավատելու դեպքերի վերաբերյալ ո՛չ մոտավոր և ո՛չ էլ ստույգ տվյալներ չկան։ Ավելին, պաշտոնական վիճակագրության համաձայն՝ 2004-2011 թվականների ընթացքում ՀՀ-ում օրգանների և (կամ) հյուսվածքների փոխառավատվաստման հետ կապված հանցագործություններ չեն արձանագրվել²։ Մեր կարծիքով, սակայն, մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառավատելու հետ կապված հանցագործությունների վերաբերյալ վիճակագրության բացակայությունը հետևանք է ոչ թե մեր երկրում վերոնշյալ հանցագործությունների բացակայության, այլ դրանց լատենտայնության, ինչպես նաև դրանց կատարման համար պատասխանատվություն նախատեսող քրեականական նորմերում առկա թերությունների։

Լատենտայնության վերաբերյալ մեր պնդումը հիմնավորվում է, թերևս, ՀՀ ոստիկանության քննչական գլխավոր վարչության հատկապես կարևոր գործերով քննության վարչության կողմից տրամադրված նյութերով։ Վերջիններիս համաձայն՝ 2012 թվականի ընթացքում ՀՀ տարածքում արձանագրվել է օրգանների թրաֆիքնագի դեպք, որը կատարվել է երիկամներն ապօրինաբար վերցնելու նպատակով «դոնորներին» հավաքագրելու եղանակով։ Հավաքագրվելուց հետո ՀՀ քաղաքացիները տեղափոխվել են Շրի-Լանկայի Կոլոմբ քաղաք, որտեղ արտահիվանդանոցային պայմաններում իրականացված վիրահատական միջամտության արդյունքում նրանց երկամներից մեկը վերցվել է։ «Դոնորներից» յուրաքանչյուրին վճարվել է 10.000 ԱՄՆ դոլար, վճարումները կատարվել են ժամանակին, և, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ «դոնորները» գտնվել են ծանր ֆինանսական դրության մեջ, նրանք շահագրգուված չեն եղել իրենց օրգանները վերցնելու մասին իրավապահ մարմիններին հայտնելու մեջ։

Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառավատելու հետ կապված հանցագործությունների համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսող նորմերի, մասնավորապես՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 132-ի ձևակերպման թերությունների մասին է վկայում այն հանգամանքը, որն նկարագրված դեպքով նախանական քննությունը 2012 թվականի մարտ ամսվա դրությամբ դեռևս շարունակվում էր, և նախաքննության մարմինների համար դեռևս խնդրահարույց էր այն հարցը, թե տուժողներից վերցված օրգանների համար բարեխսդորեն վճարված լինելու պարագայում սույն գործով որպես մեղադրյալ ներգրավված անձի արարում առկա³ են արդյոք

¹ Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության մատնանշման՝ ներկայացված տվյալները մոտավոր բնույթ են կրում և չեն հանդիսանում ստույգ վիճակագրական տվյալներ։

² Տվյալները տրամադրվել են ՀՀ ոստիկանության քննչական գլխավոր վարչության պետի 2011 թվականի նոյեմբերի 2-ի թիվ 7/5879 գրությամբ։

Anna Karen (father's name) Vardapetyan

CRIMINAL ISSUES IN ORGAN AND (OR) TISSUE TRANSPLANTATION TO HUMAN

RESUME

Criminal issues in organ and (or) tissue transplantation to humans are discussed in the presented PhD dissertation. is The increase of illegal transplantation of human organs and (or) tissues, as well as cases of enforcement to “donate” organs and (or) tissues witness for the actuality of the chosen topic.

The issue is actual also for the Republic of Armenia, even though there is no official statistics on facts of illegal transplantation and enforcement to “donate” organs and (or) tissues. The author suggests that the absence of official statistics is the result of latency of the crimes in regard to the human organ and (or) tissue transplantation. Besides of that, there are some legal inaccuracies and omissions in Criminal Code of RA and special laws on human organ and (or) tissue transplantation.

The aim of the dissertation is research articles of Criminal Code of RA, which provide criminal responsibility for human organ and (or) tissue illegal transplantation or enforcement to “donate” human organs and (or) tissues. The dissertation is also aimed to find out the legal inaccuracies and omissions of responding articles of RA Criminal Code and to propose amendments in mentioned articles and special laws.

The dissertation is based on publications of national and foreign scientists in criminal and medical law, criminology, legal basics of health care, bioethics, the history of law and medicine, philosophy, sociology and psychology. Different scientific sources – monographs, scientific publications, methodological and study books, commentaries, legal positions of Constitutional Court of RA and European Court of Human Rights were used for the preparation of the presented scientific work.

Based on mentioned sources, as well as international instruments regulating issues on transplantation, the author proposes specific measures aimed to amend responding norms setting criminal responsibility for acts related to illegal transplantation of human organs and (or) tissues.

Particularly, the author suggests to amend the qualified type of murder with acts, directed to take the organs and (or) tissues. Besides, the author suggests foreseeing the same aggravating circumstance also for such crimes as causing grievous bodily harm, moderate damage to the person’s health or causing harm to the health of small gravity.

The author proposes to criminalize illegal acts with embryos, including its’ illegal trade, illegal acts with organs and (or) tissues or with blood, including its’ illegal trade, illegal acts with corpses, including trade of its’ organs and (or) tissues.

The author suggests criminalization of acts, connected to the illegal transplantation of organs and (or) tissues.

Particularly, the suggestion is to differentiate acts connected to breaking rules of taking and transplantation of human organs and (or) tissues from the acts, connected to aiding to the breaking rules of taking and transplantation of human organs and (or) tissues. The

В диссертации предлагается также предусмотреть в УК РА отдельные составы преступления, криминализирующие следующие незаконные деяния: аборт с целью использования эмбрионов, их органов и (или) тканей; незаконный оборот органов и (или) тканей и (или) крови человека, а также трупного материала.

В диссертации предложены также новые составы преступлений, связанные с незаконной трансплантацией органов и (или) тканей человеку. В частности, предлагается уточнить круг деяний, связанных с нарушением правил хирургической трансплантации, и на законодательном уровне разграничить нарушение правил изъятия и трансплантации органов и (или) тканей от пособничества к нарушению правил изъятия и трансплантации органов и (или) тканей. Следовательно, обосновывается необходимость дополнения УК РА новым составом преступления – пособничество к нарушению правил изъятия и трансплантации органов и (или) тканей человека.

Основываясь на вышеуказанном уточнении круга деяний, в диссертации предлагается уточнить также круг субъектов данных составов. В частности, субъектами нарушения правил изъятия и трансплантации органов и (или) тканей человека рассматривать лиц с высшим или средним специальным медицинским образованием, которые на договорных основах работают в лицензированных медицинских учреждениях. Что касается пособничества к нарушению правил изъятия и трансплантации органов и (или) тканей человека, то субъектом данного состава является любое вменяемое, физическое лицо, достигшее шестнадцатилетнего возраста. Случай же, когда орган и (или) ткань забираются или трансплантируются не специальным субъектом, подлежат квалификации по статье 280 УК РА, как занятие медицинской практикой без специального разрешения (лицензии).

В диссертации предлагается также законодательно закрепить договорные основы трансплантации органов и (или) тканей и донорства крови. В том числе, предлагается установить, что донору может быть выплачена компенсация за причиненные неудобства, связанные с трансплантацией органов и (или) тканей или переливанием крови. В данном случае речь не о вознаграждении за орган или ткань или кровь, а лишь о компенсации за причиненные неудобства.

Кроме того, в работе предлагается отдельными законами регламентировать вопросы донорства костного мозга, трансплантации эмбрионов и (или) их органов и (или) тканей. На основе указанной регламентации, подчеркивается необходимость криминализации нарушений правил переливания крови, трансплантации эмбрионов и костного мозга, повлекшие причинение тяжкого или средней тяжести вреда по неосторожности.

Предлагается также унифицировать терминологию УК РА и специальных законов и подзаконных актов, связанных с трансплантацией органов и (или) тканей человеку.

ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 132-ի 2-րդ մասի 6-րդ կետով (Մարդու բրաֆիքինգը կամ շահագործումը՝ Հայաստանի Հանրապետության պետական սահմանը հատելով՝ անձի տեղափոխումը կազմակերպելու միջոցով) նախատեսված հանցակազմի հատկանիշներ:

Նկարագրված դեպքը, կարծում ենք, մեկն է բազմաթիվ չբացահայտված դեպքերից և աներկրա վկայում է այն մասին, որ օրգանների բրաֆիքինգը և դրա հետևանքով ձևավորված օրգանների «աև շուկան» արդիական հիմնախնդիրներ են նաև Հայաստանի Հանրապետության՝ որպես օրգանների և (կամ) հյուսվածքների հավանական մատակարար պետության համար: Այս հանգամանքով է, թերևս, հիմնավորվում ընտրված թեմայի արդիականությունը, ինչպես նաև մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու հետ կապված հանցագործությունների համար պատասխանատվություն նախատեսող՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածների գիտական ուսումնասիրության և դրանցում առկա թերությունների վերհանման ու շտկման անհրաժեշտությունը:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ ԵՎ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ. Ատենախոսության նպատակն է գիտական հետազոտությունների հիման վրա վերլուծել մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու հետ կապված հանցագործությունների համար պատասխանատվություն նախատեսող՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի համապատասխան հանցակազմների օրենսդրական ձևակերպումները, վերհանել դրանցում առկա թերությունները, ինչպես նաև առաջարկություններ ներկայացնել վերոնշյալ հանցակազմների օրենսդրական ձևակերպումների կատարելագործման ուղղությամբ:

Նպատակին հասնելու համար ատենախոսության մեջ փորձ է արվել լուծել հետևյալ խնդիրները՝

1. առաջարկներ ներկայացնել մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրության այն հիմնական դրույթների կատարելագործման ուղղությամբ, որոնք առնչվում են մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու հետ կապված՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի համապատասխան հանցակազմների հետ,

2. ուսումնասիրել մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու վերաբերյալ միջազգային փաստաթղթերը և դրանց հիման վրա առաջարկներ ներկայացնել մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրության կատարելագործման ուղղությամբ,

3. գնահատել մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու էթիկական, բիոէթիկական և դեռնբոլոգիական հիմքերը, փոխառատվաստման արգելքի սահմաններն ու դրանց հարաբերակցությունը բժշկագիտության արդի զարգացումների հետ,

4. վերլուծության ենթարկել մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու հետ կապված՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքում նախատեսված հանցակազմների շրջանակը և մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու հետ կապված հանցագործությունների քրեաիրավական որակման առանձնահատկությունները,

5. ուսումնասիրել մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու և արարքի հանցագործությունը բացառող հանգամանքների փոխարակցությունը,

6. ուրվագծել մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրության զարգացման հեռանկարները:

**ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՔԸ ԵՎ ՏԵՍԱԿԱՆ ԲԱԶԱՆ. Ա-
ՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ԻՒՄՔՆ ԵՆ ԿԱԳՄԵԼ ԳԻՏԱԿԱՆՈՐԵՆ ԻՄՅԱՎՈՐՎԱԾ և
ԳՈՐԾՆԱԿԱՆՈՒՄ ԿԻՐԱՊՈՂ ՂՆԴԻԱՆՈՐ (ԴԻԱԼԵԿՏԻԿԱԿԱՆ, ԻԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ) և ՄԱՍՆԱՎՈՐ
(ԱՐԱՄԱՐԱՆԱԿԱՆ, ԻԱՄԵՆԱՏՈՎԻՐԱՎԱԿԱՆ, ԻԱՄԱԿԱՐԳԱՎԱԿՈՎՈՎԳՎԱՋՐԱՅԻՆ, ՊԱՏՈՎԻ-
ՐԱՎԱԿԱՆ) ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ: ՎԵՐՁԻՆՆԵՐԻՍ ՀՆՐԻԽՎ ԻՆԱՐԱՎՈՐ Է Եղել ԻԱՍՆԵԼ ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹ-
ՅԱՆ ԻՄՅԱՎՈՐՎԱՆ ԱՊԱՏՈՎԱԿԻՆ և ԼՈՒԺԵԼ ԱՊԱՉԱՐՊՎԱԾ ԽԱՆԴԻՐՆԵՐԸ:**

Ատենախոսության տեսական բազան են կագմել հայրենական և արտասահման-
յան իմյարար մի շարք աշխատություններ, որոնք վերաբերում են քրեական և
բժշկական իրավունքներին, առողջապահության բնագավառը կարգավորող օրենսդ-
րության իմունքներին, կրիմինալոգիային, բիոէթիկային, իրավունքի և բժշկության
պատմությանը, փիլիսոփայությանը, սոցիոլոգիային և հոգեբանությանը: Ատենախո-
սական հետազոտությունը իմյաված է տարատեսակ գիտական աղյուրների՝ մենագ-
րությունների, ատենախոսությունների, գիտական իրավարակումների, մեթոդական և
ուսումնական ձեռնարկների, գիտական ու գործնական այլ նյութերի, այդ թվում՝ պաշ-
տոնաթերերի, իրավագիտական հանդեսների, օրենքների մեկնարանությունների,
ինչպես նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանի, Մարդու իրավունքների եվրոպական
դատարանի իրավական դիրքորոշումների ուսումնափության վրա: Ուսումնասիրվել
են քրեական իրավունքի, կրիմինալոգիայի և բժշկության բնագավառներում ճանաչ-
ված հայ գիտնականներ U.Ավետիսյանի, U.Դավթյանի և այլոց տեսակետներն ու մո-
տեցումները քննարկվող ոլորտի վերաբերյալ: Ատենախոսության պատրաստման ժա-
մանակ օգտագործվել են արտասահմանյան այնպիսի ճանաչված իրավաբան-գիտ-
նականների մենագրությունները, ատենախոսությունները, գիտական իրավարակում-
ները, ինչպիսիք են Ն.Գորելիկը, Վ.Գլուշկովը, Ս.Բորոդինը, Մ.Շարգորոդսկին, Ս.-
Պետրովը, Ի.Սիլույանովան, Բրենդան Գրինը, Ջեներ Բոյդը և այլոր:

Ուսումնասիրվել են օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու նպատակով՝ հա-
վաքագրման եղանակով դրսորված բրաֆիքների վերաբերյալ ՀՀ ոստիկանության
քննչական գլխավոր վարչության հատկապես կարևոր գործերով քննության վարչութ-
յան կողմից տրամադրված նյութերը:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐՈՒՅԹԸ. Մարդու օրգաններ և (կամ)
հյուսվածքներ փոխապատվասելու վերաբերյալ ներպետական և միջազգային իրա-
վական ակտերի լույսի ներքո ուսումնասիրվել են մարդու օրգաններ և (կամ) հյուս-
վածքներ փոխապատվասելու հետ կապված հանցակազմներ և կոնկրետ առաջար-
կություններ են ներկայացվել մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխապա-
տվասելու հետ կապված հանցագործությունների համար պատասխանատվություն
նախատեսող քրեական դրույթների օրենսդրական ձևակերպումների կատա-
րելագործման ուղղությամբ:

**ՊԱՏԵՌԱՎՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԸ. Պաշտպանության են
ներկայացվում հետևյալ դրույթները՝**

1. Փոխապատվաստման վիրահատության կանոնները խախտելու համար պատաս-
խանատվություն նախատեսող՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի համապատասխան նորմե-
րում հստակեցնել հանցակազմի օրյեկտիվ կողմը կազմող արարքների շրջանակը:
Մասնավորապես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 125-ը շարադրել հետևյալ կերպ:

«Հոդված 125. Փոխապատվաստման վիրահատության կանոնները խախտելը

1. Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու կամ մարդու օրգաններ և
(կամ) հյուսվածքներ փոխապատվասելու պայմանները կամ կարգը խախտելը, որն

Աննա Կարենովա Վարդապետյան

УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТРАНСПЛАНТАЦИИ ОРГАНОВ И (ИЛИ) ТКАНЕЙ ЧЕЛОВЕКУ

РЕЗЮМЕ

Тема кандидатской диссертации посвящена проблемам уголовно-правовой ответственности за трансплантацию органов и (или) тканей человеку. Актуальность темы обусловлена увеличением масштабов нелегальной трансплантации и числа случаев принуждения людей к даче органов и тканей. Данная проблема, несмотря на отсутствие официальной статистики о случаях нелегального изъятия органов и тканей, актуальна и в Республике Армения. В этой связи в диссертации высказывается предположение о том, что отсутствие официальной статистики скорее является результатом латентности данных преступлений, а также некоторых неточностей и пробелов как в Уголовном кодексе РА, так и в специальных законах, регламентирующих изъятие и трансплантацию органов и (или) тканей человеку и являющихся бланкетными нормами для соответствующих составов преступления.

Исходя из актуальности темы, целью диссертационного исследования является изучение норм УК РА, криминализирующих деяния, связанные с изъятием и трансплантацией органов и (или) тканей, а также выявление законодательных неточностей и пробелов в соответствующих нормах УК РА, и предложение изменений и дополнений, направленных на улучшение действующего законодательства Республики Армения.

Теоретической основой диссертации являются базовые работы отечественных и зарубежных ученых, которые посвящены уголовному и медицинскому праву, криминологии, законодательным основам здравоохранения, биоэтике, истории права и медицины, философии, социологии и психологии. Диссертационное исследование основано на различных научных источниках - монографиях, научных публикациях, методических и учебных пособиях, комментариях соответствующих законодательных актов, правовых позициях Конституционного суда РА и Европейского суда по правам человека.

На основе вышеуказанных источников, а также международно-правовых документов, регламентирующих вопросы трансплантации, в диссертации предложены конкретные меры, направленные на улучшение законодательных предписаний, предусматривающих уголовную ответственность за деяния, связанные с незаконной трансплантацией органов и (или) тканей человеку. В частности, предлагается дополнить квалифицирующий состав убийства деянием, направленным на изъятие органов и (или) тканей человека. Указанным квалифицирующим признаком предлагается дополнить также составы преступления, предусматривающие ответственность за причинение тяжкого, средней и небольшой тяжести вреда здоровью.

«Էմբրիոնների, նրանց օրգանների և (կամ) հյուսվածքների փոխատվաստման մասին» ՀՀ օրենքի ընդունման պարագայում դրանում կարգավորել էմբրիոնի, նրա օրգանի և (կամ) հյուսվածքի փոխատվաստման պայմանագրի կողմերի և հատուցելության վերաբերյալ հարցերը:

Ատենախոսության մեջ առաջարկվել է նաև «Մարդու արյան և դրա բաղադրամասերի դրոնորության և փոխներարկումային բժշկական օգնության մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածում սահմանել արյան դրոնրի՝ արյունատվության ընթացքում իրեն պատճառված անհարմարությունների համար փոխատուցում ստանալու իրավունքը:

11. Առաջարկվել է նաև սահմանել բժշկական գաղտնիք հանդիսացող՝ օրգանների և հյուսվածքների դրոնորների և ռեցիպիտների ռենտրում գրանցված տեղեկությունները փոխատվաստման օրգաններ և հյուսվածքներ նախապատրաստող, վերցնող, մշակող, կոնսերվացնող, պահպանող կամ դրանց փոխատվաստմանք զբաղվող լիցենզավորված բժշկական հաստատություններին, ինչպես նաև հետաքննության, նախաքննության մարմիններին կամ դատարանին տրամադրելու օրենսդրական հիմքերը:

12. Ընդգծվել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածների և մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխատվաստելու ոլորտը կարգավորող օրենսդրական և ենթաօրենսդրական ակտերի տերմինաբանության միասնականացման, ինչպես նաև մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխատվատվաստելու հետ կապված միջազգային փաստարդերը, այդ բվում՝ Օվիենոյի կոնվենցիան («Մարդու իրավունքների և բիոբժշկության մասին» կոնվենցիան) և դրան կից երկու արձանագրությունների վավերացման անհրաժեշտությունը:

Եզրակացության մեջ արվել են նաև այլ եզրահանգումներ, որոնց հնարավոր է եղել հանգել հետազոտության ընթացքում, թերվել են համապատասխան առաջարկություններ՝ առանձին թերությունների շտկման, օրենսդրության կատարելազորման, մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխատվատվաստելու հետ կապված հանցագործությունների դեմ պայքարն առավել արդյունավետ դարձնելու ուղղությամբ:

Ատենախոսության **օգտագործված գրականության ցանկը** բաղկացած է 161 անուն գրականությունից, ընդ որում՝ 27 իրավական ակտերից, 28 միջազգային փաստարդերից, 11 էլեկտրոնային կայքերից, 95 մենագրություններից, գիտական հրապարակումներից, հանդեսներից, մերոդական ձեռնարկներից, պաշտոնական այլ նյութերից:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐՆ ԱՐՏԱՑՈՂԱԾ **ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԸ**

Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլվել են հեղինակի հետևյալ գիտական հրապարակումներում՝

- Վարդապետյան Ա., Մարդու օրգանների և (կամ) հյուսվածքների փոխատվատվաստման հետ կապված առանձին հիմնախնդիրներ // Պետություն և իրավունք, թիվ 2(52), Երևան 2011, էջեր 28-37:
- Վարդապետյան Ա., Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխատվատվատելու հետ կապված հանցագործությունների հասուկ սուբյեկտը // Պետություն և իրավունք, թիվ 1-2(55-56), Երևան 2012, էջեր 86-93:
- Վարդապետյան Ա., Հիմնավորված ոխուն ու բժշկական սխալը՝ որպես մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխատվատելու հետ կապված արարքների հանցագործությունը բացառող հանգամանքների // Դատական իշխանություն, թիվ 5 (154), Երևան, 2012, էջեր 30-35:

անզգուշությամբ ծանր կամ միջին ծանրության վնաս է պատճառել օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ տվողի և (կամ) ընդունողի առողջությանը:

2. Նույն արարքը, որը՝

1) անզգուշությամբ առաջացրել է օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ տվողի և (կամ) ընդունողի մահ,

2) կատարվել է շահադիտական դրումներով,

3) կատարվել է անօգնական վիճակում գտնվող անձին նկատմամբ»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքում նախատեսել հոդված 125¹ հետևյալ բովանդակությամբ.

«Հոդված 125¹. Փոխատվաստման վիրահատության կանոնների խախտմանը նպաստելը

1. Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու կամ մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխատվատելու պայմանները կամ կարգը խախտելուն նպաստելը, որն անզգուշությամբ ծանր կամ միջին ծանրության վնաս է պատճառել օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ տվողի և (կամ) ընդունողի առողջությանը:

2. Նույն արարքը, որը՝

1) անզգուշությամբ առաջացրել է օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ տվողի և (կամ) ընդունողի մահ,

2) կատարվել է շահադիտական դրումներով,

3) կատարվել է անօգնական վիճակում գտնվող անձին նկատմամբ»:

2. Փոխատվաստման վիրահատության կանոնները խախտելուն նպաստելը հանցակազմերի օրյեկտիվ կողմը կազմող արարքների շրջանակը հստակեցնելու նպատակվ փոփոխություններ կատարել «Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխատվատվատելու մասին» ՀՀ օրենքում: Մասնավորապես, «Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխատվատվատելու մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 1-ում փոխատվատումը բնորոշել հետևյալ կերպ. «Փոխատվատվատում՝ օրգանիզմի գործառույթ(ներ)ի վերականգնած նպատակվ սեփական կամ այլ օրգանիզմից (դոնորից) վերցված կամ արիստականորեն աճեցված քիչների, հյուսվածքների կամ օրգանների տեղափոխումը, փոխարինումը և ամրակցումը»: Վկայակոչված հոդվածում սահմանել նաև քջի հասկացությունը:

«Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխատվատվատելու մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 1-ում տրված՝ օրգանների և հյուսվածքների բնորոշումները համապատասխանեցնել Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության և Խաղաղի փոխատվատվատումների ազգային կազմակերպության համատեղ ջանքերով 2009 թվականի նոյեմբերին կազմված՝ «Նվիրատվության և փոխատվատվատման հասկացությունների և բնորոշումների վերաբերյալ գլոբալ բառարանում» օրգաններին և հյուսվածքներին տրված բնորոշումների հետ: Հետազույթ, արիեստականորեն աճեցված քիչների, հյուսվածքների և օրգանների վերաբերյալ միջազգայնորեն ճանաչված բնորոշումներին համապատասխան՝ «Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխատվատվատելու մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 1-ում հավելել նաև արիեստականորեն աճեցված քիչների, հյուսվածքների և օրգանների վերաբերյալ միջազգայնորեն ճանաչված բնորոշումներին համապատասխան՝ «Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխատվատվատելու մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 1-ում հավելել նաև արիեստականորեն աճեցված քիչների, հյուսվածքների և օրգանների հասկացությունը:

Վերոգրյալից բացի, փոփոխել նաև «Մարդուն օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխատվատվատելու մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 1-ի 8-րդ պարբերությունը՝ դրանուն ներառելով ինչպես արիեստականորեն աճեցված, այնպես էլ քենոփոխատվատվատում (հետերոփոխատվատվատում) իրականացնելիս օգտագործվող՝ կենդանիներից

վերցված թշիջները, հյուսվածքները և օրգանները: Արդյունքում՝ նշված պարբերությունը շարադրել է հետևյալ կերպ: «Վիդապատվաստման օրգանների կենդանի կամ դիակային դրույթից վերցված, ինչպես նաև արիեատականորեն աճեցված, ինչպես նաև կենդանիներից վերցված այն օրգանները, հյուսվածքները կամ թշիջները, որոնք կարող են օգտագործվել փոխառատվաստման նպատակով»:

3. Փոխառատվաստման վիրահատության կանոնները խախտելու և դրան նպաստելու համար պատասխանատվություն նախատեսող հանցակազմերի օրյեկտիվ կողմը կազմող արարքների տարանջատման հիման վրա՝ հստակեցնել նշված հանցակազմերի սուրյեկտների շրջանակը: Այդ նպատակով՝

3.1. «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքում տարանջատել «բժշկական օգնություն» և «բժշկական սպասարկում» հասկացությունները և վկայակոչված օրենքի հոդված 1-ի 1-ին մասը շարադրել է հետևյալ խմբագրությամբ: «Բժշկական օգնություն՝ բարձրագույն կամ միջին մասնագիտական բժշկական կրթություն ունեցող անձանց կողմից իրականացվող բուժական-պրոֆիլակտիկ միջոցառումների ամբողջություն»:

Բժշկական սպասարկում՝ հիմնադիմ հասուցելի, իսկ առանձին դեպքերում՝ նաև անհատույց հիմնանքներով բժշկական օգնության ցուցաբերում, ինչպես նաև բժշկական փորձաքննության անցկացում, հարթշկական և (կամ) ոչ բուժական բնույթի այլ ծառայությունների մատուցում»:

«Բժշկական օգնություն» և «բժշկական սպասարկում» հասկացությունների առաջարկված տարանջատման հիման վրա «մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու կամ մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու պայմանները կամ կարգը խախտելը» դիտել որպես հասուկ սուրյեկտի՝ բարձրագույն բժշկական կրթություն ունեցող անձի կողմից կատարվող հանցանք, իսկ «մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելուն կամ մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու պայմանները կամ կարգը խախտելուն նպաստելը» ինչպես հասուկ, այնպես էլ ընդհանուր սուրյեկտի՝ տասնվեց տարին լրացած մեղսունակ ֆիզիկական անձի կողմից կատարվող հանցանք:

3.2. Փոխառատվաստման վիրահատության կանոնները խախտելու հասուկ սուրյեկտների շրջանակը հստակեցնելու նպատակով փոփոխել «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 2-րդ մասը՝ այն շարադրելով հետևյալ խմբագրությամբ: «Բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնում են բարձրագույն կամ միջին մասնագիտական բժշկական կրթություն ունեցող անձինք, ովքեր իրենց մասնագիտական գործունեությունն իրականացնում են կամ որպես ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով լիցենզավորված, բնակչությանը բժշկական օգնության և (կամ) սպասարկման որոշակի տեսակներ ցուցաբերող իրավաբանական անձի կամ իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող կազմակերպությունների (բժշկական հաստատությունների) կազմում՝ անկախ վերջիններիս կազմակերպական-իրավական տեսակից և սեփականության ձևից»:

Վերոգրյալի հիման վրա՝ փոխառատվաստման վիրահատության սուրյեկտ դիտել միայն բարձրագույն բժշկական կրթություն ունեցող այն անձանց, ովքեր իրենց մասնագիտական գործունեությունն իրականացնում են կամ որպես ՀՀ օրենսդրությամբ

անձանց շրջանակը և «Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի երկրորդ և երրորդ պարբերությունները շարադրել է հետևյալ խմբագրությամբ: «Օրգանների և հյուսվածքների դրույթների և ռեցիպիտանների ռեստրում անձի՝ որպես դիակային դրույթ հանդես գալու որոշման բացակայության դեպքում փոխառատվաստման նպատակով դիակից օրգաններ և հյուսվածքներ կարող են վերցվել նրա հարազատների (ազգականների) համաձայնությամբ հետևյալ առաջնահերթությամբ:

ա) ամուսինը, իսկ ամուսնությունը գրանցված չինելու պարագայում՝ մահացածի հետ փաստական ամուսնական հարաբերությունների մեջ գտնվող անձը,

բ) չափահաս զավակները (որդեգրվածները),

գ) ծնողները (որդեգրողները, օրինական ներկայացուցիչները),

դ) չափահաս հարազատ եղբայրներն ու քույրերը,

ե) պապերն ու տատերը

Համաձայնություն տվող անձը պետք է տվյալ իրավիճակում հասկանա իրականացվող փոխառատվաստման բնույթը ու նպատակները: Միևնույն առաջնահերթության մի քանի հարազատների առկայության դեպքում անհրաժեշտ է նրանց բոլորի տեղիկացնելությունը և համաձայնությունը»:

8. Վերոշարադրյալ հիմնավորումներով ատենախոսության մեջ առաջարկվել է փոփոխել «Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի վեցերորդ պարբերությունը և այն շարադրել է հետևյալ խմբագրությամբ: «Մինչև 18 տարեկան երեխաների կամ օրենքով սահմանված կարգով անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ ճանաչված անձանց դիակից փոխառատվաստման նպատակով օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ կարող են վերցվել նրա ծնողների (որդեգրողների, օրինական ներկայացուցիչների), վերջիններիս բացակայության դեպքում՝ ամուսնու, իսկ ամուսնությունը գրանցված չինելու պարագայում՝ մահացածի հետ փաստական ամուսնական հարաբերությունների մեջ գտնվող անձի, չափահաս զավակների, չափահաս հարազատ քույրերի կամ եղբայրների, վերջիններիս բացակայության դեպքում՝ պապերի ու տատերի համաձայնությամբ»:

9. «Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքում նախատեսել մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու պայմանագրային հիմքերը: Մասնավորապես, ամրագրել, որ «Օրգանների և (կամ) հյուսվածքների փոխառատվաստումը պետք է ձևակերպվի երկու պայմանագրով: Դրանցից առաջինը՝ դրույթության վերաբերյալ պայմանագիրը, պետք է կնքվի դրույթը և փոխառատվաստման վիրահատությունն իրականացնող բժշկական հաստատության միջև և պետք է վերաբերի օրգանների և (կամ) հյուսվածքների վերցմանը: Երկրորդ պայմանագիրը պետք է կնքվի բժշկական հաստատության և ռեցիպիտանների միջև և պետք է վերաբերի վերջինիս օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելուն:

Օրգանների և (կամ) հյուսվածքների փոխառատվաստման՝ վերոնշյալ պայմանագրերը կնքվում են միայն կենդանի դրույթների հետ»:

«Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխառատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքում նախատեսել նաև, որ «Դունորության պայմանագիրը կարող է հասուցելի լինել: Նախքան դրույթության վերաբերյալ պայմանագրի կնքումը դրույթն իրավունք ունի պահանջել, որ փոխառատվաստման օրգանը և (կամ) հյուսվածքը վերցնելու հետևանքով իր կրած ֆիզիկական և (կամ) հոգեկան վնասների համար: Դունորի այս պահանջը պետք է ամրագրվի դրույթության պայմանագրի մեջ»:

10. Համանման կերպով, ատենախտության մեջ առաջարկվել է հասուցելիության պահանջը կիրառել նաև էմբրիոնների փոխառատվաստման դեպքերում, հետևաբար

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԸ Ատենախոսությունը բաղկացած է տիտղոսաթերթից, բովանդակությունից, նախաբանից, երեք գլուխներից, ամփոփումից, օգտագործված գրականության ցանկից:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ատենախոսության **հայարանում** հիմնավորված է ընտրված թեմայի արդիականությունը, բացահայտված է աշխատության գիտական նորույթը, ցույց են տրված հետազոտության նպատակն ու խնդիրները, օրյեկտը, մեթոդաբանական հիմքը և տեսական բազան, 9 կետերում ձևակերպված են պաշտպանության ներկայացվող դրույթները, ներկայացված են հետազոտության տեսական ու գործնական նշանակությունը, արդյունքների փորձարկումը, ինչպես նաև՝ շարադրված է ատենախոսության կառուցվածքը:

Ատենախոսության **առաջին գլուխը** վերնագրված է «Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելը՝ որպես սոցիալական և իրավական կարգավորման առարկա»: Դրանում վերլուծված են մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելու հասկացությունը, մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելու բարոյական, էրիկական, դեռնթողոգիական, բիոէրիկական, ինչպես նաև իրավական հիմքերը: Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելու հասկացության շրջանակներում քննարկվել են փոխապատվաստման, հյուսվածքի, օրգանի, ռեցիպիենտի և դոնորի՝ «Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքում, ինչպես նաև Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության և Խաղաղի Փոխապատվաստումների ազգային կազմակերպության համատեղ ջանքերով 2009 թվականի նոյեմբերին կազմված՝ «Նվիրատվության և փոխապատվաստման հասկացությունների և բնորոշումների վերաբերյալ գլորալ բառարանում» տրված բնորոշումները: Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելու հասկացության համատեքստում քննարկվել են նաև փոխապատվաստման տեսակները (առոտփոխապատվաստում, իզոփոխապատվաստում, ալլոփոխապատվաստում, քսենո կամ հետերոփոխապատվաստում), փոխապատվաստաբանության պատմական զարգացման ընթացքը, ինչպես նաև ներկայացվել են կենդանի դոնորից օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու նախապայմանների կապակցությամբ մի շարք երկրներում առկա մոտեցումները:

Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելու բարոյական, էրիկական, դեռնթողոգիական և բիոէրիկական հիմքերի վերլուծության համատեքստում բարոյականությունը մեկնաբանվել է որպես հասարակության մեջ մարդկանց վարքագիծ կարգավորման եղանակ, մարդկանց միջև առաջացող հարաբերությունները կամխորոշող սկզբունքների և նորմների ամրողություն, որոնք հիմնված են բարու և չարի, արդարության և անարդարի, արժանիքի և անարժանության վերաբերյալ՝ տվյալ հասարակության մեջ առկա պատկերացումների վրա: Էրիկայի հետ կապված հարցերի համատեքստում ներկայացվել են էրիկայի դեռնթողոգիական և թերեղոգիական տեսությունները, ինչպես նաև մասնագիտական, մասնավորապես՝ բժշկական էրիկայի բարոյական արժեքների և պատմական ձևերի վերաբերյալ մոտեցումները: Բժշկական էրիկայի պատմական ձևերից առաջինը հույն բժիշկ Հիպոկրատեսի (մ.թ.ա. 460-377թթ.) բժշկության բարոյական սկզբունքներն են, որոնք նաև շարադրել է իր «Երդման» մեջ, ինչպես նաև «Օրենքի մասին», «Բժիշկների մասին» և այլ աշխատություններում: Մասնագիտական գրականության մեջ նշվում է, որ բժշկական էրիկայի շի-

նատվություն նախատեսող՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 14-րդ կետում որպես հանցակազմի որակյալ հատկանիշ նախատեսել սպանությունը տուժողի օրգանները և (կամ) հյուսվածքները վերցնելուն ուղղված արարքներով կատարելը: Արարքը վերոնշյալ հոդվածով որպեսի մարդու կյանքի սկիզբը պետք է կապել ոչ թե ֆիզիոլոգիական ծննդաբերության, այլ բեղմնավորման փաստի հետ, այսինքն՝ առաջնորդվել մարդու կյանքի սկզբի որոշման ոչ թե քրեական փաստի հետ, այսինքն չափանիշով: Բացի այդ, տուժողի օրգանները և (կամ) հյուսվածքները վերցնելուն ուղղված արարքներով կատարելը՝ որպես հանցակազմի որակյալ հատկանիշ նախատեսել նաև դիտավորությամբ առողջությանը ծանրության վնաս պատճառելու համար պատասխանատվություն նախատեսող՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ, դիտավորությամբ առողջությանը միջին ծանրության վնաս պատճառելու համար պատասխանատվություն նախատեսող՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 113-րդ և դիտավորությամբ առողջությանը թերև վնաս պատճառելու համար պատասխանատվություն նախատեսող՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 117-րդ հոդվածներում: Ատենախոսության մեջ կարծիք է արտահայտվել նաև այն մասին, որ փոխապատվաստման վիրահատություն իրականացնելիս անձի առողջությանը պատճառվող իրավաչափ վնասը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ, 113-րդ և 117-րդ հոդվածներով արգելված արարքներից տարբերելու նպատակով անհրաժեշտ է սահմանել, որ փոխապատվաստման նպատակով կենդանի դրույթից օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելիս դոնորի առողջությանը պատճառվող բույլատրելի վնասի չափը:

Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելու և արարքի հանցավորությունը բացառող հանգամանքների վերլուծության համատեքստում ընդգծվել է, որ ծայրահեղ անհրաժեշտության հատկանիշները կիրառելի են սահմանված կարգով վերցված օրգանները և (կամ) հյուսվածքները ռեցիպիենտին փոխապատվաստելու որոշ դեպքերում: Բանի այն է, որ «Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածն ամրագրում է, որ «փոխապատվաստում իրականացվում է ռեցիպիենտի գրավոր համաձայնությամբ, իսկ եթե ռեցիպիենտի 18 տարին չի լրացել, կամ նա օրենքով սահմանված կարգով ճանաչվել է հաշմանդամ», ապա փոխապատվաստում իրականացվում է նրա ծնողների կամ օրինական ներկայացուցի գրավոր համաձայնությամբ: Հնարավոր են, սակայն, իրավիճակներ, որոնց դեպքում ռեցիպիենտի կամ նրա օրինական ներկայացուցի համաձայնության ստացումն անհնար է կամ որոշակի ժամանակ է պահանջում, իսկ փոխապատվաստման վիրահատությունը պետք է իրականացվի անհապատճեն կամ առողջությանը սպառնացող վտանգը: Նման իրավիճակներում փոխապատվաստման վիրահատություն իրականացնող բժշկի վարքագիծը պետք է որակել որպես ծայրահեղ անհրաժեշտության փիճակում կատարված, քանի որ նա, խախտելով համաձայնությունն ստանալու՝ օրենքով սահմանված կարգը, կանխում է ավելի մեծ վնասի առաջացումը, այն է՝ փրկում է ռեցիպիենտի կյանքը: Թերևս նշված հանգամանքը հաշվի առնելով՝ «Մարդու օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածն ամրագրել է, որ առանց ռեցիպիենտի, նրա ծնողների կամ նրա շահերի օրինական ներկայացուցի համաձայնության ռեցիպիենտի փոխապատվաստումը կարող է կատարվել միայն բացառիկ դեպքերում, եթե փոխապատվաստման հետաձգումն սպառնում է ռեցիպիենտի կյանքին, իսկ սույն օրենքով սահմանված կարգով համաձայնության ստացումն անհնար է: Ատենախոսության մեջ անդրադարձ է կատարվել նաև աղետների ժամանակ բժշկական գրականության մեջ նշվում է, որ բժշկական էրիկայի շի-

